

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Ammattijärjestö

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

asiantuntijalääkäri Riitta Työläjärvi , osastosihteeri Eveliina Latvatalo

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälien tarkoitus on hyvä, mutta se jää puutteelliseksi. Mm päihdepalvelujen osalta tapahtuisi pirstaloitumista. Työelämän ja työssäkäyvien tarpeet jäävät ohuelti huomioiduksi. Työikäisten palvelujen osalta ei varmisteta integraatiota eikä työterveyshuollon yhteistyötä.

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämänäkökulma, työelämän tarpeet ja yhteys työterveyshuoltoon jäävät ohueksi. Esitetty liiallinen diagnoosikeskeisyys voi nousta ongelmaksi sosiaalityön toteuttamisessa.

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämässä tapahtuva mielenterveyden edistäminen on jäänyt kokonaan pois. Työn sosiaalinen pääoma tukee mielenterveyttä. Pykäläehdotuksessa jää pois myös järjestöjen rooli.

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Tässä ei huomioida, että myös työterveyshuollossa voidaan toteuttaa kriisityötä ja debriefing tyyppistä työtä. Yhteistyötä muun terveydenhuollon ja sosiaalihuollon kanssa tarvitaan. Lainsäädäntö ei selkiytä nykyistä käytäntöä.

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Ehdotettu muotoilu saattaisi johtaa asiakkaan aseman ja palvelujen integraation heikentymisiin. Työelämän ja työssäkäyvien asiakkaiden tarpeita ei tuoda riittäväällä tavalla esille. Väliinputoamisia saattaisi tapahtua siirryttäessä palveluntuottajalta toiselle.

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälässä tulisi huomioida myös omaisten ja läheisten palvelutarve. Sosiaalihoitolaain ja terveydenhuoltolaain perusteella tulee tarjota asiakkaille yhdenvertaiset mahdollisuudet saada palveluja. Yhteyttä työelämään ei huomioida. Mm työelämän mielenterveysohjelmassa rakennetaan toimintamalleja työyhteisön ja työntekijän ennakoiviin toimiin ja palveluihin.

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Ehdotetut muutokset voivat johtaa asiakkaiden aseman, oikeusturvan, yhdenvertaisuuden, tarpeenmukaisten palvelujen sekä sosiaaliturvan heikkenemiseen. Työelämänäkökulma ja yhteys työterveyshuollon palveluihin puuttuvat. Työterveyshuollon rooli työntekijöiden työssä selviytymisen seurannan ja edistämisen sekä kuntoutukseen ohjaamisessa on asetukseen 708/2013 8§ kirjattu velvollisuus. Työterveyshuolto toimii tässä muun terveydenhuoltojärjestelmän ja työelämän yhdyspinnalla sekä ohjaa tarvittaessa myös sosiaalihuollon palveluihin. Toimintamallissa huomioidaan myös yhteistoiminnallisuus henkilöstön edustajien kanssa.

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Perutelut kyllä vastaukselle:

Työelämänäkökulma, työikäisten palvelujen integraatio sekä yhteistyö työterveyshuoltojen kanssa puuttuvat. Samoin omaisten palvelut, oikeus työnhajukseen sekä alan järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden rooli.

3 Terveydenhuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämänäkökulma sekä työterveyshuolloissa ja työelämässä tehtävä mielenterveystyö puuttuvat. Alan järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö tulisi myös huomioida.

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työterveyshuolto ja työelämä tulee nähdä osana mielenterveyttä ja mielenterveyspalveluja. Työ on myös voimavara ja sopiva työ voi olla osa toipumis- ja kuntoutumisprosessia. Pykälässä ei ole huomioitu työterveyshuoltoa osana palveluverkostoja eikä erilaisissa elämäntilanteissa ja työmarkkina-asemassa olevien työkäisten palvelutarvetta ja hoidon jatkuvuutta. Tässä kohdassa tulisi huomioida hyvinvointialueiden palvelut mukaan lukien perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido ja sosiaalihuolto, työterveyshuolto, järjestöjen palvelut, te -palvelut ja erilaiset kuntoutuksen muodot ml. kolmas sektori. Jos sairaus tai vamma aiheuttaa uhan työkyvyttömyydestä, järjestävät kunta, hyvinvointialueet, kolmas sektori, työelämä, työeläkelaitokset ja Kela kuntoutusta työkyvyttömyyden estämiseksi ja työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Yhteistyötä ja koordinaatiota eri toimijoiden kesken tulee vahvistaa myös säädöksin. Pykälässä ei huomioida myöskään omaisia ja läheisiä eikä heidän tarvitsemiaan palveluja tai osallisuuttaan läheisen tukemisessa.

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämänäkökulma ja työterveyshuollon rooli puuttuvat.

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälässä ei huomioida sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluja.

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämänäkökulma ja työterveyshuollon kanssa tehtävä yhteistyö puuttuvat. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdehoidon tarpeita tulisi lähtökohtaisesti pitää aina kiireellisinä, ellei erityisistä syistä muuta johdu. Kiireellisellä hoidolla tulisi tarkoittaa myös tilanteita, joissa vanhemman sairaus tai vakavasti omaa tai toisten turvallisuutta vaarantava käytös heikentävät heidän kykyään turvata omat sekä alaikäisten tai vielä syntymättömän lapsen perustarpeet.

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämänäkökulma ja työterveyshuollon kanssa tehtävä yhteistyö puuttuvat.

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työssä tapahtuvat kriisitilanteet puuttuvat. Psykososiaalinen tuki voitaisiin tarvittaessa turvata laajemmin muissakin tilanteissa

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.9 Onko työnohjausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työnohjaus tulisi laajentaa koskemaan terveyden- ja sosiaalihuollon toimintaa laajemmin. Pykälässä ei huomioida työnantajan työturvallisuuslain mukaista velvollisuutta riskinarviointiin eikä työterveyshuollon roolia.

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työikäisten näkökulma jää ohueksi. Työ voimavarana ja toipumista edistävänä tekijänä jää huomioimatta sekä työterveyshuollon rooli palveluverkostossa ja yhteistyökumppanina puuttuu.

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Perustelut kyllä vastaukselle:

Hallituksen esitys ei riittävästi edistä sote-palvelujen laaja-alaista integraatiota eikä huomioi kaikkia toimijoita, kuten työterveyshuoltoja tai alan järjestöjä. Työterveyshuolto toimii osana terveydenhuollon palveluverkostoja tuottaen palveluita työelämän tarpeisiin ja työkyvyn ylläpitämiseen ja edistämiseen. Lisäksi työnohjauksen määrittäminen mielenterveyslakiin jää irralliseksi, mikäli sitä ei toimeenpanna myös työterveysyhteistyön prosesseissa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja ei huomioida. Lasten ja nuorten palvelutarvetta ja palvelujen kiireellisyyttä ei riittävästi huomioida heidän omista tai heidän vanhempiansa mielenterveys- ja päihdeongelmissa.

4 Mielenterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielenterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Tärkeätä on myös omavalvonnan kehittäminen ja ohjeistaminen sekä viranomaisvalvonnan riittävä resurssointi.

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielenterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielenterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Hallituksen esitys sisältää riskin, että kuntoutusrahan maksaminen vaikeutuu nykyisestä erityisesti eräillä sosiaalihuollon asiakkailla. Tämä ei ole tavoiteltava suuntaus, vaan päinvastoin tulisi pyrkiä kuntoutusrahan nykyistä asiakaslähtöisempään ja joustavampaan käyttöön erilaisissa elämäntilanteissa ja palvelumalleissa.

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen tulisi olla mahdollisimman laajasti maksuttomia. Siltä osin kun maksuja perittäisiin, niiden ei tulisi olla ulosottokelpoisia.

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Kustannusvaikutuksien arvioinnit ovat eri suuntiin puutteelliset ja kapea-alaiset. Toisaalta laadukkaiden palvelujen tuottamiseen ja riittävän, osaavan henkilöstön varmistamiseen liittyvät kustannukset on arvioitu alakanttiin. Toisaalta mikäli palveluissa onnistutaan ja asiakkaiden työ- ja toimintakyky sekä työllisyys kohentuvat, ovat positiiviset vaikutukset niin kotitalouksiin kuin kansantalouteen merkittäviä. Näiltä osin esitetyt arviolaskelmat olivat suppeita ja kapea-alaisia eivätkä riittävässä määrin eritelleet kustannuseriä eivätkä odotettavissa olevia hyötyjä.

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Arviot lapsivaikutuksista jäivät suppeiksi koskien sekä tilanteita, joissa lapsi tai alaikäinen nuori itse ovat ensisijainen palvelujen tarvitsija, sekä tilanteita joissa lapsen vanhempi/hooltaja on ensisijainen palvelujen tarvitsija. Kouluterveydenhuollon ja opiskeluhuollon palvelujen arviointi jäi samoin vaillinaiseksi, kuten myös esimerkiksi laaja-alainen arviointi niistä haitoista ja kustannuksista, joissa joko vanhempien tai lapsen omien mielenterveys- ja päihdepalvelujen puutteet ja viivästykset johtavat lastensuojelupalvelujen tarpeeseen ja sijaishuollon palveluihin.

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Työelämä- ja tasa-arvovaikutuksien arvioinnit jäivät myöskin varsin suppeiksi.

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

1.1.2023 on erittäin kunnianhimoinen tavoite voimaantuloajaksi, kun huomioidaan hallituksen esityksen laaja-alaiset puutteet, jatkovalmistelun korjaus- ja kuulemistarpeet sekä tarve uudistetun hallituksen esityksen uudelle lausuntokierrokselle.

Sote-alan henkilöstö on myös tällä hetkellä hyvin kuormittunutta, ja hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen sitoo runsaasti resursseja. Samaan aikaan ei tulisi ajoittaa merkittäviä substanssilainsäädännön muutoksia. 1.1.2024 voisi olla mahdollinen voimaantuloajankohta uudistetulle ja korjatulle hallituksen esitykselle.

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

SAK kiittää lausuntopyynnöstä ja kannattaa hallituksen esityksen yleisiä tavoitteita mielenterveys- ja päihdepalvelujen parantamiseksi. Ehdotetut lainsäädäntömuutokset kuitenkin suurelta osin johtaisivat päinvastaiseen suuntaan, eli palvelujen heikentymiseen, integraation vaikeutumiseen sekä asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja sosiaaliturvan ongelmiin. SAK tarkastelee erityisesti työikäisten palveluja, ja arvioi niiden vaikeutuvan mikäli hallituksen esitys toteutuisi. Työterveyshuollon rooli osana palvelujärjestelmän kokonaisuutta ja eri toimijoiden yhteistyötä jää lähes huomiotta.

SAK esittää, että HE palautetaan valmisteluun ja jatkotyössä huomioidaan huomattavasti vahvemmin alan toimijoiden ja alan järjestöjen kehittämisenäkemykset. Mielenterveysperusteiset lyhyt- ja pitkäaikaiset työkyvyttömyysjaksot samoin kuin mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät yksilöiden, perheiden ja muiden yhteisöjen pulmat ovat kasvussa. Nyt ei tule viedä eteenpäin hallituksen esitystä, joka vain kärjistäisi ongelmia. Myös työmarkkinajärjestöjä tulee kuulla osana jatkovalmistelua.

Latvatalo Eveliina

SAK ry - Työehdot-osasto asiantuntijalääkäri Riitta Työläjärvi